

Kadr hazırlığında İKT-nın, yeni təlim üsulları və texnologiyaların tətbiqi dövrün tələbidir

Şərafət Baxışova
ADPU-nun dosenti,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

Rəyçilər: ped.ü.f.d., dos. M.A. İbadova,
ped.ü.f.d. S.M. Sadıqova

Açar sözlər: ali pedaqoji təhsil, tədris, kadr hazırlığı, şəxsiyyət

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, учеба, кадровая подготовка, ЛИЧНОСТЬ

Key words: higher pedagogical education, teaching, preparation of cadres, the person

XXI əsr özünəqədərki bütün əsrlərin inkişaf zirvəsini təşkil edərək insanın şəxsiyyət olaraq intellektual səviyyəsini daha da aktuallaşdırdı.

Akademik R.Mehdiyev demişdir: “Qloballaşma, informasiya texnologiyaları, internetin hökmranlığı əsində təlim-tədris prosesini köhnəlmiş metodlarla qurmaq mümkün deyildir. Müasir reallıq aparıcı dövlətlərdə ictimai-siyasi və humanitar sahələrdə islahatların fəlsəfəsini, cəmiyyətdə rolunu və statusunu köklü sürətdə dəyişmiş, bu sahədə potensial artıq strateji resursa çevrilmişdir” (1).

Müasir cəmiyyətin inkişafı təhsilin qarşısında yeni tələblər qoyur. Bunu nəzərə alaraq yetişməkdə olan nəslin təbii imkanlarını inkişaf etdirmək, ona elmin əsaslarını öyrətmək, fiziki, əqli, intellektual imkanlarını, meyl, maraq və idrak qabiliyyətlərini nəzərə alaraq onun şəxsiyyətini formalaşdırmaq, həyatda və cəmiyyətdə səmərəli fəaliyyətə hazırlanmasına, müstəqil, yaradıcı düşünən, ümumi mədəniyyətə malik milli mənəviyyətli şəxsiyyətin yetişdirilməsinə xidmət etmək, şüurlu olaraq peşə seçməyə hazırlamaq, Azərbaycanın inkişafı naminə fədakarcasına çalışan vətəndaş tərbiyə etməkdən ibarətdir.

Məlumdur ki, bu gün özümüzün milli varlığımızı saxlamaqla yanaşı, həm də ümumi düşüncə tərzinə, inteqrativ tərəkürə sahib olmalı, inkişafı daha geniş miqyasda, ən azı Avropa kontekstində görməyi bacarmalıyıq.

Biz sürətlə dəyişən dünyada elm, texnika və texnologiyanın, xüsusilə də kompüter texnologiyasının sıçrayışlı inkişafının şahidləriyik. Daima dəyişən həyatın şəraitinə uyğunlaşmaq üçün çevik olmaq, yeni şəraitə uyğunlaşmaq, öz qabiliyyətlərini gerçəkləşdirməyi bacarmaq, özünüinkişafa və özünütəkmilləşdirməyə hazır olmaq zəruridir. Bu gün aqlın, intellektin inkişaf etdirilməsi ön plana çəkilir. Dünya təhsil sistemində sadəcə bilik, bacarıqlar deyil, şəxsiyyətin inkişaf etdirilməsində dəyərlər, səriştələr də qiymətləndirilir və bugünkü təhsilin keyfiyyət göstəricisi kimi qəbul edilir.

Əgər əvvəllər müəllim əsas informasiya mənbəyi idisə, indi vəziyyət dəyişmişdir. İndi müəllim informasiya mənbələri ilə tələbə arasında vasitəçi funksiyasını yerinə yetirir. O, tələbəyə müxtəlif təyinatlı informasiya mənbələri ilə səmərəli iş metodlarını, informasiya proseslərini öyrətməlidir. Bütün bu xüsusiyyətlər ali təhsilin, o cümlədən pedaqoji təhsilin məzmun və texnologiyasını təkmilləşdirməyi tələb edir. Müasir pedaqoji təhsilin məqsədi informasiya, innovasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğun yeni formatlı müəllim kadrları hazırlamaqdır.

Bu gün ali təhsil müəssisələrində Avropa və dünya təhsil sistemində inteqrasiya istiqamətində “2009-2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sistemində islahatlar üzrə Dövlət Proqramı”, təhsilin informatlaşması istiqamətində “Azərbaycan Respublikası Təhsil Sisteminin İnformasiyalaşdırılması (2008-2012-ci illər)” Dövlət Proqramları icra edilir. Digər universitetlər kimi, ali pedaqoji təhsil müəssisələri də Avropa təhsil məkanına inteqrasiyaya cəhd edir, tədris prosesi informatlaşır. “Azərbaycan Respublikasında Fasiləsiz Pedaqoji Təhsil, müəllim hazırlığının konsepsiya və strategiyası”, 2008-2015-ci illər üçün bu strategiyanın icrası ilə əlaqədar müvafiq tədbirlər planı hazırlanmış, 2007-ci ildə Nazirlər Kabineti tərəfindən təsdiq edilmişdir. Strategiya və tədbirlər planına uyğun olaraq pedaqoji təhsilin informatlaşması istiqamətində aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur:

1. Müəllim hazırlığında İKT-nin, yeni təlim üsulları və texnologiyaların tətbiqi.
2. Pedaqoji ixtisaslar üzrə təhsil alan tələbələrin biliyinin cari və yekun qiymətləndirilməsi üzrə yeni üsulların, texnologiyaların, İKT vasitələrinin tətbiqi.
3. Pedaqoji təhsil müəssisələrində distant təhsil formasının tətbiqi.
4. Pedaqoji təhsil müəssisələrinin kompüterləşdirilməsi, elektron təhsilin həyata keçirilməsi.

Müasir informasiya cəmiyyətində tələbə lazımı məlumatı axtarmaq, seçmək, təhlil etmək, yeni informasiya yaratmaq, bu əsasda mövqe formalaşdırmaq, qərar qəbul etmək və qərarı həyata keçirmək kimi sərəfşətlərə yiyələnmişdir.

Təhsilin informatlaşması kimi qlobal əhəmiyyətli, mürəkkəb texnoloji problemin həlli bir sıra məsələlərin-təşkilati, texniki, elmi-metodik, layihələndirmə, kadr, maliyyə və s. kimi məsələlərin kompleks həllini tələb edir.

Təhsilin informatlaşması məqsədyönlü, xüsusi təşkil edilmiş, mükəmməl layihələndirilmiş prosesdir. Təhsilin informatlaşması-təhsilin keyfiyyətini yüksəltmək məqsədi ilə İKT-nin intensiv tətbiqinə yönəlmiş tədbirlər külliyyatı olub, təhsildə real vəziyyətin dəyişməsinə, təhsilin məzmun, forma və texnoloji baxımdan təkmilləşməsinə xidmət edir. Bu səbəblərdən təhsilin informatlaşmasına pedaqoji problem, pedaqoji praktika, pedaqoji elmin bir istiqaməti kimi baxa bilərik. Bu sahəyə pedaqoji informatika və ya elektron pedaqogika deyilir. Yeni sistemin köməyi ilə təkcə təlim texnologiyalarında əyaniliyin təmin olunması deyil, həm də tələbələrin ictimai-siyasi hadisələrlə tanış olması, peşəyönümlü istiqamətində, qabaqcıl müəllimlərin iş təcrübəsinin yayılması, məktəb şəraitində mümkün olmayan təcrübə və praktik işlərin, eləcə də tədris ekskursiya işlərinin, ölkəmizin coğrafiyasının, tarixinin, tarixi abidələrinin, muzeylərinin və ən başlıcası hərbi vətənpərvərliyə aid və s. mövzuların videolentə çəkilib nümayiş etdirilməsi mümkün olur.

Təhsil o zaman keyfiyyətli olur ki, tədris prosesinə istiqamət verən və onu inkişaf etdirən müəllimlərin bilikləri kifayət qədər təkmilləşdirilmiş və yeniləşdirilmiş olsun, müasir tələblərə cavab versin. Bu baxımdan pedaqoji texnologiyalar ölkədə təhsil islahatının ayrılmaz bir hissəsi kimi müəllim hazırlığında da mühüm rol oynayır.

Pedaqoji texnologiyalar yalnız təhsilin elementi kimi deyil, həmçinin onun məqsədi, məzmunu, prosesi və nəticəsi kimi xidmət göstərir.

Pedaqoji texnologiyalar sistemli, elmi və ardıcıl şəkildə tətbiq edildikdə o, təhsilin ayrılmaz bir hissəsinə çevrilir.

Təhsilin demokratikləşdirilməsi, dünya təhsil sistemində inteqrasiya, müasir pedaqoji texnologiyaların tədris müəssisələrində pedaqoji prosesin düzgün təşkili, yeni pedaqoji təfəkkürün formalaşmasına təkan verir. Bu vəzifələri yerinə yetirmək üçün müasir tələblərə,

yeni pedaqoji təfəkkürə cavab verən tərbiyəçi kadrların hazırlanması vacibdir. Təhsil sisteminə tətbiq edilən müasir pedaqoji texnologiyaların, innovasiyaların məqsədi gələcək kadrların intellektual və ümumi inkişafına təkan verməkdir.

Təlim prosesində yeni pedaqoji təfəkkür baxımından təlimə verilən tələblər və prinsiplər mütləq nəzərə alınmalıdır. Pedaqoji texnologiyalardan istifadə zamanı aşağıdakı mühüm tələblərə əməl olunmalıdır:

- pedaqoji texnologiya müəyyən elmi konsepsiyaya əsaslanmalıdır;
- tətbiq olunan pedaqoji proses konkret bir məqsəd əsasında elmi-metodik səviyyədə layihələşdirilməlidir;
- müəllim və şagirdlərin konkret fəaliyyəti dəqiq proqnozlaşdırılmalıdır;
- texnologiyanın məzmunu ilə prosesual tərəfləri bir-birinə adekvat olmalıdır (onları mühüm didaktik vasitələr və dərsliklər əlaqələndirir);
- diaqnostik prosedurlara xüsusi diqqət yetirilməlidir. Fəaliyyətin nəticəsini ölçmək üçün meyarlar, göstəricilər və üsullar dəqiq müəyyənləşdirilməlidir. Bu zaman dövlət təhsil standartları əsas götürülməlidir (3).

Pedaqoji texnologiyaların uğurla təşkili və tətbiqi onun ümumi prinsiplərini də yaxşı bilməyi tələb edir. Yeni pedaqoji təfəkkür baxımından təlimin səmərəli təşkili üçün yuxarıda göstərdiyimiz tələblərlə yanaşı bu kimi prinsipləri də göstərmək olar:

1.Yeni pedaqoji təfəkkür fəaliyyəti tələbənin bu günün, yaşadığı yeniyetməlik, gənclik illərinin maraqlı və məzmunlu qurulmasına çalışmalıdır.

2.Yeni pedaqoji təfəkkür əsas diqqəti ilk növbədə tələbələrin intellektual və yaradıcı inkişafına, məntiqi və mücərrəd təfəkkürün formalaşmasına, təhliletmə, əqli nəticə çıxarma, ümumiləşdirmək bacarığı və bu kimi pedaqoji-psixoloji aspektlərə yönəldilməsini tələb edir. Bir sözlə, tələbənin informasiya aləmində düzgün istiqamətlənməsi, onlardan səmərəli faydalanması və bu kimi məsələlərin həlli yolları müəyyənləşdirilməlidir.

3.Yeni pedaqoji təfəkkür tələbənin təfəkkür imkanlarının maksimum dərəcədə nəzərə alınmasının, pedaqoji prosesin onun üçün tədqiqatçılıq, araşdırmalar sahəsinə, təcrübə meydançasına çevrilməsini tələb edir.

Təhsilin məzmunu yalnız təlimin keyfiyyətinin yüksəldilməsi və ixtisaslı mütəxəssis hazırlığı ilə məhdudlaşmır. Tələbənin həm də həyatı bacarıqlara yiyələnmiş bir şəxsiyyət, dövlətçilik və vətəndaşlıq mövqeyinə malik olan, öz peşəsinin mahir bilicisi və qabiliyyətli, çevik qərarlar qəbul etməyi bacaran mütəxəssis kimi yetişməsi təmin edilməlidir.

Təhsilin humanistləşdirilməsi, təlim-tərbiyənin demokratik əsaslar üzərində qurulması müəllim-tələbə münasibətlərinin də yeni zəmində subyekt-subyekt münasibətləri üzərində qurulmasını tələb edir.

Müasir müəllimin əsas funksiyası tələbələrə öyrənməyi öyrətməkdir. Bunun üçün müəllim özü daima inkişafda olmalıdır. Müəllim pedaqoji prosesdə həlledici qüvvə kimi çıxış edir. Şəxsiyyətin ahəngdar inkişafı vəzifəsi, ilk növbədə, müəllimin üzərinə düşür. Müəllim, təlim verən insan bu inkişaf prosesində insanın tamlığını, bütövlüyünü yüksək əqli, əxlaqi, mənəvi keyfiyyətlər daşıyıcısı olmasını həyata keçirir. İnsanın kamillik keyfiyyəti gözəl düşüncəyə, gözəl sözə, əmələ malik olması ilə dəyərləndirilir. Düşüncə ideyalar ifadə edir, əməl isə praktik işlər həyata keçirilir. Deməli, müasirlərimiz olan gənc nəsildə məntiqi yaradıcı təfəkkürü, ünsiyyət mədəniyyətini formalaşdırmaq, onları praktik fəaliyyətdə real olaraq hazırlamaq üçün istifadə etdiyimiz yeni metod və texnologiyaların məqsədini klassik pedaqoji irsimizə söykənərək cilalamalı, bununla kamil insan, fəal vətəndaş yetişməsinə şərait yaratmalıyıq.

Məqalənin aktuallığı. Təhsilin informatlaşması kimi qlobal əhəmiyyətli, mürəkkəb texnoloji problemin həlli bir sıra məsələlərin-təşkilati, texniki, elmi-metodik, layihələndirmə, kadr, maliyyə v.s. kimi məsələlərin kompleks həllini tələb edir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Təhsilin demokratikləşdirilməsi, dünya təhsil sistemində inteqrasiya, müasir pedaqoji texnologiyaların tədris müəssisələrində pedaqoji prosesin düzgün təşkili, yeni pedaqoji təfəkkürün formalaşmasına təkan verir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Müasirlərimiz olan gənc nəsildə məntiqi yaradıcı təfəkkürü, ünsiyyət mədəniyyətini formalaşdırmaq, onları praktik fəaliyyətdə real olaraq hazırlamaq üçün istifadə etdiyimiz yeni metod və texnologiyaların məqsədini klassik pedaqoji irsimizə söykənərək cilalamalı, bununla kamil insan, fəal vətəndaş yetişməsinə şərait yaratmalıyıq.

Ədəbiyyat

1. Mehdiyev R. İctimai və humanitar elmlər: zaman kontekstində baxış. "Azərbaycan" qəz., 2009, 8 dekabr.
2. Mehrabov A., Abbasov Ə., Zeynalov Z., Həsənov R. Pedaqoji texnologiyalar. B.: Mütərcim, 2006.
3. Əliyev A. "Müasir pedaqoji texnologiyalar və kimyanın tədrisində onlardan istifadənin metodikası". 2001.
4. Əlizadə Ə. Yeni pedaqoji texnologiyalar: bəzi psixoloji və pedaqoji məsələlər. "Kurikulum" jurnalı. 2008. №1.

Ш. Бахишова

Применение педагогических технологий в подготовке кадров

Резюме

Оно предполагает, что особое значение в развитии способностей составляет основу материальной и технической базы образовательных учреждений систематического и научного уровня учителей педагогических учреждений, окружающей среды студента. Использование педагогических технологий происходит как необходимая проблема в процессе обучения.

S. Baxishova

Application of pedagogical technologies in training of specialists

Summary

It assumes that special meaning in development of abilities makes a basis of material and technical base of educational institutions of regular and scientific level of teachers of pedagogical institutions, surrounded among students. Using of pedagogical technologies occurs as a necessary problem in the process of education.